

”Nå har mine øyne sett deg”

Episteme i Job 42:1-6

Fordypningsoppgave i teologi, Universitetet i Oslo, Det teologiske fakultet

Student: Sindre Hasselknippe

Veileder: Terje Stordalen

Innlevert våren 2013

Innhold:

Innledning	s. 3
Tekst.....	s. 5
Oversettelse.....	s. 5
Kommentarer til oversettelse.....	s. 6
Refleksjoner til tekstarbeidet.....	s. 10
Talens sted.....	s. 14
Newsom og den moderne bildungsroman.....	s. 15
Det dialogiske prinsippet i Jobs bok.....	s. 16
Jobs episteme.....	s. 23
Dialog som aktualisering.....	s. 26
Avlutning.....	s. 30
Litteraturliste.....	s. 32

Takk til Terje Stordalen for gode dialoger om uvitenhet og taletrang.

Innledning

Jobs bok er et visdomskrift som hører til Poesien i den kristne Bibel, og blant Skriftene i den jødiske Tanach. Det er ikke enighet om når skriftet er blitt til, men det er foreslått så tidlig som 5-600¹-tallet før vår tidsregning. Det kan gjerne være senere, og det er preget av en nyere bearbeidelse.

Jeg vil arbeide ut ifra en perikope som er fra de siste seks vers av det poetiske skriftet som utgjør størstedelen av boken, kap. 3-42:6. Tolkningen av denne delen vil preges av de ulike stemmene og de språklige mangfoldet som utgjør Jobs bok. Jeg vil konferere Carol Newsom og James Crenshaw med flere. Den krevende teksten har gitt et større mangfold av forskning enn hva jeg reflekterer her. Newsom danner en modell for tolkning som er litterær, og som reiser noen problemstillinger i den aktuelle perikopen som jeg ønsker å utfordre. Hun mener at Job sitt møte med Gud stanser undersøkelsen som leseren følger. Undersøkelsen er dialogisk, og vi engasjeres på vegne av Job. Men i Job sin erkjennelse møter vi en underlig refleksjon fra et sted vi ikke kan dele. Jeg ønsker å vise at dette stedet ikke forutsetter den private innsikten som Job nekter å dele. Jeg mener at leserens sted er privilegert fordi vi kjenner rammefortellingen, og at vi har en egen erfaringshorisont å tilby debatten frem mot teofaniet som Job opplever.

Skriverne spiller en vesentlig rolle i den ambisjonen som jeg tilskriver Jobs bok. Vi vet ikke alt om skriverne. Men vi kan forutsette at de hadde oppgaven å aktualisere skriftene inn i en samtid. De hadde et blikk bakover i tradisjonen. De bar videre sine fortellinger om livet med Gud, løfter og lov. De mottok også impulser i tiden de var nyskapende. Den tiden de dannet nye skrifter og redigerte dem, fant de nye behov og erfaringer som etter hvert ble gjenspeilet i skriftene som vi har etter dem. Det var en aktualisering av deres kjerneberetninger, så de ikke skulle svekkes i møte med livet rundt tempelet, prestskapet og folket. De er vitner om en forståelseshorisont. Vi søker i historiske kilder som stammer fra tempelet i Jerusalem

En av tekstene de har etterlatt seg er altså Jobs bok. Teksten beretter om en mann som var blant de mest velsignede og som overholdt alle kultiske skikker for å opprettholde sin rettferdighet for Gud. Så tapte han alt så nært som sin hustru og sitt liv, og søkte å finne et

---

¹ Crenshaw s. 222

nytt mål for sin rettferdighet, en som kan tåle alt som har hendt ham. Derfor var han kanskje en skrivernes helt.

Habel og Newsom mener begge at vi skal tolke Jobs bok med vekt på dens litterære karakter. De kommer begge nær teksten og søker å forstå utviklingen innenfra teksten selv. Habel er filolog, og er lar undersøkelsen styres av hva boken selv sier. Newsome trekker erfaringsperspektiver inn i lesningen, men jeg mener at også hun begrenser tolkerens kreative deltakelse i teksten. Hun forstår Jobs bok som en bildungsroman. Jeg tror også at teksten har dette potensialet. Vi blir med på en dannelsesreise gjennom perspektiver som for oss er utilgjengelige, og krevende, men helt universielle og stadig aktuelle. Job formes av et livsløp som vekker nye perspektiver på livet på en måte som kaster lys på menneskets forståelse av livet i erfaringenes ytterpunkter.

Denne lese måten har en berikende kraft. Den tillater at leseren har en tilskuerplass og lar teksten ytre seg enestående fra sin fjerne fortid. Jeg mener imidlertid at den ikke fullt kan redegjøre for vårt utbytte av teksten, fordi den ikke beskriver alt vi legger i den.

Jeg vil bruke Biblia Hebraica Stuttgartensia, heretter kalt BHS, som hebraisk tekst, og konferer Bibelselskapets oversettelse fra 2011 for de fleste sitater. Denne følger blant andre Codex Leningradensis, som har store fellestrekk med tidlige vitner funnet i Qumran. Disse nyere vitnene er imidlertid over tusen år senere, men har som fordel å være komplette vitner av Den hebraiske bibelen. Den hebraiske teksten står uten vokaltegn, men de er oppført i BHS, og informerer arbeidet med teksten. Jeg har nummerert versene som i BHS, som svarer til de fleste bibelutgaver og slik de refereres i den litteraturen jeg bruker. Denne nummereringen er imidlertid ikke den mest opprinnelige, men følger Vulgata. Versene vil etter en tidligere inndeling telle 42:2-7.

Det er hovedsakelig to tradisjoner for forskning på tekster fra den hebraiske bibelen. En hevder at den en gang bestod av en versjon av hver bok og siden ble videreført i ulike tradisjoner. Denne tradisjonen er utbredt, men jeg forholder meg til en annen tradisjon. Denne mener at skrifene har et ulike opphavs og har kommet til i bruk etter hvert. Dette synet støttes av blant andre Kahle, og videreføres av de fleste forskere som jeg forholder meg til i denne oppgaven. Den viktigste grunnen er at den kan redegjøre for mangfoldet i de tidlige vitnene. Den kan også redegjøre for redaksjonshistorien som en del av skriftets tilblivelse.

Tekst fra Biblia Hebraica Stuttgartensia:

42:1 ויען איוב את־יהוה ויאמר

42:2 ידעת [ידעתי] כי־כל תוכל ולא־יבצר ממך מזמה

42:3 מי זה מעלים עצה בלי דעת לכן הגדתי ולא אבין נפלאות ממני ולא אדע

42:4 שִׁמְעֵנָא וְאֲנֹכִי אֲדַבֵּר אֲשַׁאלְךָ וְהוֹדִיעֲנִי

42:5 לְשִׁמְעֵ־אֶזֶן שִׁמְעֲתִיךָ וְעַתָּה עֵינֵי רֵאתְךָ

42:6 עַל־כֵּן אֲמַאֵס וְנַחֲמֲתִי עַל־עֹפֶר וְאֶפֶר

Øversettelse:

42:1 Da svarte Job Herren og sa:

42:2 Du vet at ingenting er skjult for dine formål.

42:3 Hvem skjuler din plan med uforstand? For jeg har talt uten å forstå om det som er så underfullt at jeg ikke fatter det.

42:4 Så hør på det jeg nå sier: Jeg vil spørre deg, så du skal la meg forstå.

42:5 Før hadde jeg bare hørt rykter om deg. Men nå har jeg sett deg med egne øyne.

42:6 Derfor kaller jeg alt tilbake og trøster meg i støv og aske.

Kommentarer til oversettelsen:

Det er betydelige valg som ligger til grunn for oversettelsene i denne perikopen.

Vers 1: Det første verset kan oversettes likt som Bibelselskapet. Det inneholder en imperfektum consecutivum som viser oss at det er fortellerstemmen. Dette verset står mellom Guds tale og Jobs tale. Det er altså en ny scene, og det leder oss til å tenke at Gud kanskje ikke står direkte overfor Job. Denne interaksjonen er et trekk som kan finnes igjen i andre fortellinger, som i Exodus, hvor Gud også taler til Moses fra skyen. Det kan være en grunn til at tidlige lesere antok at Moses hadde skrevet Jobs bok.²

Vers 2: Dette verset er langt mer komplisert, og det er ikke alle variasjonene som kommer tydelig frem i kommentarlitteraturen.³ Verset har en parantes som uttrykker Qere, som er den muntlige tradisjonen. Dette er et tillegg som masoretene har lagt til fordi de kjente tradisjonen. De mente det var feil, men for ikke å endre teksten, skrev de det de mente var riktig i parantes.

Dette verset er viktig for å forstå både perikopen og hele skrifetet. Ketiv-formen er ”Du vet”. Den følger ikke verken masoreten, Targumen, Vulgata⁴ eller Septuaginta⁵. Septuaginta er en bibeloversettelse som stammer fra Alexandria.⁶ Den dannet grunlaget for mye tidlig eksegetisk arbeid. Den er derfor viktig for å forstå virkningshistorien. Den opprinnelige Septuaginta kan dateres fra det 3. århundret før vår tidsregning, og Hagiographa er litt senere. Den kan reflektere den tidlige Torah-oversettelsen. Vulgata er en senere oversettelse til latin for Hieronymus fra omkring år 400.⁷ Kilden hadde stor likhet med Masoreten. Septuaginta varierer ofte fra de andre vitnene, som Vulgata og Targumene. Masoret-tekstene sine opphav er ikke helt klare, men vi forstår fra tidlige funn at skriverne var svært nøye i kopieringsarbeidet.⁸ Det foregikk sansynligvis fra tempelet.

Oversetteren må gjøre et valg som gir konsekvenser for tolkningen av hele boken, fordi det angir hvem som erkjenner. Det avgjør aktørskapet i Jobs siste tale. Dette avgjør også hva slags sted det tales fra. Når det er Gud som erkjenner, da følger vi Ketiv eller lesetradisjonen, som står i parantesen. Da er det Gud som vet.

---

² Pope viser til fortellingen om Moses. Gud åpenbarer seg i en tordensky i Exodus 19:16

³ Jeg har konferert Habel og Pope, som ikke kommenterer Qere

⁴ ”Scio”

⁵ ”Οἶδα” preteritumspreterisk uttrykk ”Jeg har sett” i betydningen ”Jeg vet”

⁶ Tov s. 134

⁷ Tov s. 153

⁸ Tov s. 28

Targumen til Job følger også Qere⁹, og skriver ”Jeg vet”. Det er mange vitner som følger dette, og de tidlige eksegesene brukte Septuaginta og masoretet-tekster. Det er også flere store internasjonale oversettelser som følger dette valget. Dette verset bærer en dobbelthet som har ledet oversettere til ulike valg. Denne dobbeltheten har et spesielt uttrykk i den hebraiske teksten sine vokaltegn. Vokaltegnene kom også senere, mellom år 500-700.¹⁰ Tov beskriver at den kritiske bearbeidelsen av skriftene ledet masoretene til å tilføre vokaltegn etter mønster som i den syriske tradisjonen.

I Ketiv-formen er det konsonanter som svarer til perfektum 1. person ”jeg vet”, men vokaler som svarer til 2. person ”du vet”. Masoretene har videreført en skrivemåte som er tvetydig. Det kan være grunn til at de har tilført ”du vet” i riktig form i parantesen.

Tolkningen av dette verset er vesentlig fordi det vil både vise Job som en aktør, og gi han mulighet til å tilslutte seg Guds tale, samt erkjenne avstanden til Guds sted. Dobbelttheten i vokaltegnene som er tilført av masoretene, hvor det står ”jeg/du vet” vil jeg anvende i en når jeg skal forholde meg til Newsoms tolkning, som forutsetter at erkjennelsen er delt av Job og Gud. Erfaringene får da en mer formell karakter, hvor det er viktigere at de settes på spill enn nøyaktig hva de inneholder. Dette verset blir derfor viktig når jeg skal forholde meg til Newsoms påstand om at Job virker å tilslutte seg Guds tale, og at vi ikke kan følge ham. Den siste delen av verset inneholder et uttrykk for Guds makt. Ingenting er umulig for deg. Det er en bevegelse i verbet, ”for deg å ville”. Det er viktig å forstå en distinksjon mellom to mulige lesninger. Den ene vil gi Gud handlingsansvaret for alt som skjer, inkludert alt som har hendt Job. Dette fremgår ikke av verken den hebraiske eller den greske teksten. Det er også slik jeg leser denne teksten i forlengelse av Guds tale, at ingenting er umulig for den som har skapt verden. Men at alt er mulig betyr ikke at Gud gjør alt som hender. Dette er vesentlig for folkningen av Jobs forsoning.

Jeg oversetter Septuaginta slik:” Jeg vet at du kan alt, og ingenting er umulig for deg.”

Vers 3: Habel påpeker at vers 3 og 4 er sitater fra 38:2-3. Det er ikke kopier fra skriverne, fordi det er en endring i verbet. Dette verset inneholder et sitat fra 38:2 ”Hvem er det som formørker min plan med ufullstendige ord?”. ”Nagad” står i hifil, og betyr å bringe noe nært eller å ytre seg. Plan er uttrykk for makt eller visdom, og står til vers 2.

Så følger ”jeg snakket, men jeg forstod ikke” om ”undergjerninger” som han ikke forstod. I dette verset finner vi et sted hvor Job ransaker sine ytringer. Det beskriver derfor et nytt sted,

---

⁹ ידעית som er 1person communis singularis

¹⁰ Tov s. 40

som er preget av en erkjennelse eller læring. Septuaginta oversetter jeg slik: ”Hvem er den som skjuler viljen for deg? Idet han er sparsom med ord, og som tror han kan skjule dem for deg. Hvem vil melde meg de store og underfulle ting som jeg ikke visste”

Vers 4: Dette er et svar til det som hendte i kapittel 38: ” Spenn beltet om livet som en mann, så vil jeg spørre deg, og du skal svare” Det som følger er Gud som spør hvor var du da jorden ble skapt? Her markeres Guds makt og menneskets sted, også for talen. I svaret bruker Job עמׁו . Dette er en aktiv handling fra Job sin side. Han later til å ville påvirke Gud ved å la ham høre at han konsoliderer menneskets sted. Denne læringen er aktiv og ikke passiv. Om man vil, som Crenshaw, se etter steder hvor Jobs bok kan utfordre Deuteronomisten, er det kanskje her i en referanse til trosbekjennelsen i Deuteronomium som heter עמׁו . En annen og svært annerledes lesning er Newsom sin forståelse av at Job her tilslutter seg Guds ytringer. Disse to lesningene vil spille en betydelig rolle for Job som fortolker.

Septuaginta oversetter jeg slik: ”Men hør meg Herre nå, så jeg kan tale. Og jeg vil spørre deg, og du vil lære meg”.

Vers 5: Ørets høren kan forstås som et gjeteord. Det kan referere til den livstolkningen som Job bærer med seg inn i fortellingen, som vi lærer om i prologen. Det kan også være det mangfoldet av forestillinger som blir presentert under dialogene med vennenes livstolkninger. Denne lesningen ville være ironisk, fordi han mener at ryktet er om Gud. Men det er kanskje mest sannsynlig at dette referer til en erfaringsløs oppfatning. Det er ikke rimelig å lese at han ikke hadde erfaringer før han mistet sin velstand. Men han vil underkjenne at dette var erfaringer som pekte mot Gud. Hans øyne har nå sett Gud. Det referer til teofaniet i diktet, men jeg vil også undersøke om det er en påstand om at han har lært noe, og at hans erfaringer nå peker mot Gud.

Septuaginta oversetter jeg slik: ”Tidligere hørte jeg ørets rykte om deg, men nå har mitt øye sett deg”

Vers 6: I det utvalgte tekstutsnittet finner vi ganske betydelige variasjoner i tidlige vitner. Våre moderne oversettelser velger varianter fra tradisjoner tilbake til vulgata og septuaginta. Disse er ulike Biblica Hebraia Stuttgartensia, og vi finner tidlige variasjoner i Targumene. Oversettelsen for vers 6 tvinger oss også til å gjøre valg. I BHS er teksten svært åpen, og det synes å mangle et objekt for forsakelsen. I Bibelselskapet sin 2011 oversettelse, forsaker Job ”alt”. I 1978-utgaven tas hvert ord tilbake. Tolkningen er enda mer spesifikk. Det er likevel

ikke lett å vite hvilke ord som tas tilbake. Det kan gjerne knyttes til vers 3 som er en anger for ytringer uten kunnskap. Det er imidlertid en snever tolkning.

Tov bemerker at Targumen for Job som ble funnet i Qumran avviker vesentlig fra majoritetstekstene.¹¹ Han referer også en kilde for at den kan ha eksistert i det første århundre etter vår tidsregning. Det er altså et tidlig vitne som avviker, og som antyder at det var et mangfold av variasjoner så sent. Det vesentligste for denne perikopen er at Targumen viser til en forsakelse av rikdommen¹², altså noe helt konkret, som svarer til ulike passasjer i boken. Det spesielle er at de andre tekstene mangler objekt og stiller en åpen tolkning. Det er nærliggende å tenke at det er forsakelsen av det tapte som uttrykker forsoningen med erfaringen og konsolidering av forholdet til Gud. Men rikdommen spiller også en rolle i diktet om visdom som kan peke i retning av å forsake rikdom er å søke noe ikke-verdslig, det som ikke bor på jorden.¹³ Denne tolkningen har altså belegg tilbake til Targumene som ble funnet i Qumran. Dette er en variasjon som er interessant. Den samme Targumen fulgte Septuaginta i vers 2, hvor BHS har en variasjon fra mange av de store vitnene.

Grunnen til at jeg velger å følge BHS-teksten, er at den gir uttrykk for det epistemet som jeg leser inn i tvetydigheten i vers 2. Det er kanskje en vanskelig løsning for en synkron lesning som ikke tar hensyn til datidens verdens- og menneskebilde. Jeg tror likevel at det er viktig å plassere disse utsagnene i denne konteksten for å forstå hvorfor diktet stanser her, og prosaen rykker oss ut av spenningene i dialogen. Det er særlig mange ulike verb som velges i oversettelser for מָאָס, jeg kaller kalle tilbake. Habel lister opp mange alternativer som å smelte, avsky og å skamme.¹⁴ Disse ordene kan være synonyme selv om de er svært ulike. Jeg velger å følge Bibelselskapet, ved å bruke å kalle tilbake. Siden objektet mangler, vil vi kunne oversette i ulike retninger.

Ordet for anger er i piel, og det står sammen med preposisjonen al. Da tar det meningen å trøste. Han trøster seg i støv og aske. I støv og aske kan forstås som de konkrete forholdene, eller de forgjengelige omstendighetene rundt den temporale tilværelsen som særlig visdomsdiktet¹⁵ plasserer mennesket i. Det er også en antropologi, hvor mennesket består av støv som har fått liv av Guds pust. Det er ikke for mennesket å beklage sin jordlige tilværelse, men heller forsones seg med den. Av Habels forslag til forklaringer vil jeg heve frem den hvor Job foretar en aktiv forsoning, heller enn en passiv kapitulasjon. Han anerkjenner at det er

---

¹¹ Tov s. 151

¹² מָאָס i Job 42:6 oversettes ”riches”, til forskjell fra BHS, han bekjenner også mot sønnene av støvet og asken

¹³ Job 28

¹⁴ Habel s. 576

¹⁵ Job 28 i Hvalvik og Stordalen s. 131

Gud og ikke mennesket som kontrollerer kosmos. Hans erkjennelse er derfor en av ydmykhet.¹⁶ Dette er igjen ganske annerledes enn den tolkningen Newsom danner for denne perikopen.

Septuaginta oversetter jeg slik: ”Defor har jeg foraktet og oppløst meg selv, og regner meg selv for jord og aske”.

Refleksjoner til tekstarbeidet

James Crenshaw skriver at utdanningen i Bibelen var et ønske om orden og kontinuitet.¹⁷ Den skulle hindre både samfunnsmessig og personlig kaos. Skriverne i det gamle Israel var I Jobs bok finner vi et paradigme som Job og vennene tolker livet i, men som utfordres av erfaringer. De holdes sammen slik at livstolkning og praksis som skal opprettholde orden. Samtalene mellom Job og hans venner forsøker å tolke verden når forventningen og erfaringen ikke passer deres religiøse paradigme. I denne boken finner vi et sted i Bibelen hvor erfaringene leder refleksjonen, og at den utfordrer læren. Andre typer skrifter reflekterer statiske og kollektive forhold. Tidligere skrifter reflekter gjerne store paradigmer. Deuteronomistene som skrev sitt historieverk, dannet en enhet av religionen som var sentralisert i Jerusalem. Også i dette arbeidet finner vi mange spor av annen praksis og mulige tidligere paradigmer som forbindes til deres fortelling. Exodus og Deuteronomium for eksempel preg av å høre til to ulike paradigmer som er satt sammen til en ny enhet. Vandringsen ut av Egypt blir en analog fortelling til reisen tilbake fra Babylon. Teologien aktualiseres i en samtid. Slik anvendes fortellingene i den historiske samtiden, og redaksjonelle trekk kan gi oss forståelse av denne aktualiseringen.

Job skrives også inn i denne tradisjonen, men hans skrift stiller seg i et sterkere spenningsforhold til det som har kommet tidligere. Jobs oppgjør med sin rettferdighet for Gud, tvinger frem et sted for erfaring av velsignelsens fravær. Dette kan reflektere en situasjon som skriverne imøtekom for å beholde sin orden. Jobs bok er et radikalt skrift som tilskriver erfaringen en rolle som utfordrer religionen, og som kun lar seg vise i enkeltmennesket. Jeg ønsker derfor å reflektere over skrivernes situasjon. Vi har i dag skrifter som er stabile og med en form de i stor grad har beholdt over lange tider. Skriveren blir som redaktør den som

---

¹⁶ Habel s. 577

¹⁷ Crenshaw s. 1

skal forme skriftet for sin samtid. Skriftene ble til i forbindelse med eksilet. Det var skrivere i Mesopotamia som opprinnelig var tilknyttet administrasjon.¹⁸ Skriftene bearbejdes og nye skapes frem mot ca 50-100 etter vår tidsregning.¹⁹ Vi mangler imidlertid vitner for de tidlige tekstene. De tidligste vitnene vi har er fra Qumran, og der ble det oppdaget en tekst som hadde stor likhet med Codex Leningradensis og BHS. Det er imidlertid også avvikende vitner. I forskningstradisjonen er det stor betydning at den kilden som styrker Codex Leningradensis synes å være ulik den teksten som Hieronimus oversatte fra arameisk til gresk, Septuaginta. Crenshaw tenker at skriveren har andledning til å redigere et skrift som allerede er i bruk. Han skriver:

”In the process of ordering our lives we construct a symbolic world that exists only in our imaginations. Nevertheless, we bestow on this imaginary world the task of ordering and explaining our existence.”²⁰

Skrivereulturene i Egypt, Mesopotamia og Israel hadde mye til felles. Forskere har studert disse kulturene komparativt. Utviklingsperspektivet forklarer også mangfoldet i tekstene, og de ulike horisontene som smelter sammen når det gamle skal bære i en ny og annerledes kontekst. Utformingen har derfor trekk fra ulike perioder og teologiske paradigmer. Det er trekk som peker mot ulike tyngdepunkter i skriftenes historie som peker mot paradigmer i skriverkulturen og i samfunnet.

Jobs bok ble utformet slik. Et hovedtema i boken er livstolkningens møte med erfaring. Slik forstår jeg Jobs bok som et skrift som i særlig grad reflekter skribernes rolle i det gamle Israel. Skriftet forholder seg til andre bibelfortellinger og det er selv sitert.

Det tematiserer vårt forhold til troslære og livserfaring. I dag bruker vi hermeneutiske modeller for læring og tolkning. Læring forutsetter at vi aktivt engasjerer vår forståelse, og danner inntrykk som er preget av tidligere læring. Denne strukturen kan vi finne trekk av i Jobs bok. Skriftet er en bevegelse gjennom perspektiver, hvor hver del setter de andre i spill. Det har en stor indre rikdom og mangfold. Det kan være utfordrende å lage en generell forståelse av helhetens forhold til hver enkelt del. Komposisjonen for skriftet har utfordret lesere og forskere. Jobs bok er en enhet med et stort mangfold.

---

¹⁸ Crenshaw s. 21

¹⁹ Hvalvik og Stordalen s. 27

²⁰ Crenshaw s. 26

Dette mangfoldet består av ulikt språk, stil, perspektiv. Den nyere forskningen har beveget seg i retning av å se bokens opphav i et utviklingsperspektiv, med ulike forfattere og redaktører. Newsom beskriver forskningshistorien, og viser kilder fra Babylonsk litteratur. Det har i forskningen vært uenighet om de mer strukturelle forskjellene, som er vanskeligst å overse. Dette har gitt oss en forskningstradisjon som har ulike tyngdepunkter.²¹ Jeg ønsker å særlig forholde meg til Newsom og Habel i utlegningen av teksten filologisk og litterært. Newsome referer Pope ved midten av forrige århundre var det opplagt for forskningen at skriftet ikke hadde en forfatter.²² Belegget for dette er særlig tydelig i skriftets indre mangfold, som har vært en utfordring for alle lesninger av det. Jeg vil imidlertid sammen med Newsom bruke mangfoldet som en egen tolkningsnøkkel. Dette kan bidra til å forstå skriftet, samt fortelle oss noe om hvilken rolle det har hatt sammen med andre skrifter. Det er en forutsetning for meg i dag å forholde meg til skriftet som en enhetlig komposisjon, som har forsøkt å gi skriftet sin mest anvendelige form i den tid den ble redigert. Vi må også forutsette at denne enheten kan være misvisende, når noen av skriftets deler synes å være fremmedartede.

Jobs bok er kanonisk i den forstand at det reproduseres med akt på å bevare dens form. Det gjelder særlig etter masoretene. Den har en plass i den jødiske kanon blant Skriftene, og regnes som Poetisk litteratur i den kristne Bibel. Skriftets tilblivelse er frosset i den skrevne kanoniske form, men mottakelsen og lesningen er i konstant utvikling. Bibel- og litteraturforskning gir oss mange redskaper for analysere teksten. Den historisk-kritiske forskningen gir mulighet til å finne spor av utviklingen til skriftet. Den danner forestillinger om situasjoner som har påvirket skriftets bruk. Slik kan vi avdekke omstendigheter som skriftet tar for gitt, men som er blitt uklart over en stor tidsavstand. Denne metoden vektlegger avstanden til teksten, men har en begrensning i at den ikke var forutsatt da skriftet fikk sin nåværende form. Lesningen tar derfor hensyn til deler i lys av helheten. Vi kan forestille oss at forfatterne som gav det sin nåværende form, hadde fornyet og forskjønnnet det. Men de skrev inn i sin samtid og kan ha hatt andre forestillinger om kanon, enn hva som er praktisert senere. Vi kan imidlertid ikke se bort fra at skriftet fremstår i en kanon og har en stabil form. Vi kan heller ikke unngå å registrere ulikheter blant vitnene, og et betydelig mangfold bak og i oversettelesvalg. Jeg må derfor forholde meg til det som en komposisjon som har en virkningshistorie frem til i dag. Skriftet har en enhet som leseren forholder seg til. Det er den

---

²¹ Newsom s. 3-11

²² Newsom s. 6

formen som møter oss som leser av Bibelen.²³ Det kanoniske perspektivet gir teksten en samtidig funksjon, og denne vil jeg være ganske avhengig av når jeg skal begrunne Jobs rolle som fortolker. Dette kommer særlig frem i den perikopen som jeg fremlegger i denne oppgaven. Når jeg forholder meg til skriftet som enhet, er det både med litterære og historiske hensyn. Jeg vil forsøke å lage en litterær fremstilling som lar seg informere av forskningstradisjonen.

Tolkningen kan sees i perspektiv av aktualisering og fornyelse i en verden som stadig gir nye erfaringer. Dette er den bevegelige forståelseshorisonen som tradisjonen har båret med seg, og som vi kan spore i ulike vitner. Særlig Jobs bok er en bok i bevegelse, siden leseren settes på spill i fortellingen, og jeg mener at vi får utfordringer i å tolke skriftet om vi velger å være passive lesere. Crenshaw beskriver fortellingen om Job som en bok som oppfordrer leseren til å oppdage ny innsikt i en prosess av hypotetisk refleksjon.²⁴ Vi oppdager at Job er en som utfordrer tradisjonen, men Crenshaw advarer mot å lese Job som en radikaler. Han er en som taler imot inntrykket av en velvillig Gud, når han selv er rettferdig samtidig som han lider. Crenshaw mener at det er uheldig å lese seg selv inn i teksten.²⁵ Her peker han på en utfordring. Det vil fremgå i min gjennomgang av Newsoms lesning at jeg forutsetter at man kan engasjere sin egen erfaring i tolkningen av skriftet, og at det får en stor betydning for Job som fortolker. Crenshaw sin refleksjon kan likevel være nyttig fordi den kan trekke et skille mellom tekstens eksplisitte form, og den forutsatte engasjerte leser. Job er en fortolker som oppdager en allmenn erkjennelse av forholdet mellom mennesket og Gud.

Denne oppgave forutsetter at det er et vitnemangfold for den teksten jeg undersøker. Det peker mot at virkningshistorien og tilblivelsen kan leses i et utviklingsperspektiv. Selv om skriftene er kanoniserte, forholder vi oss til et vitnemangfold som preger våre valg i oversettelsene. Oversettelsene er i likhet med skriftene rettet mot lesere, og leserholdninger er del av virkningshistorien. Jeg vil bruke dette som en innfallsvinkel for å forsøke å anvende Newsom sin litterære studie av Jobs bok, og se forholdet mellom leser og skriftet i dialogperspektiv.

---

²³ Watson s. 78

²⁴ Crenshaw s. 27

²⁵ Crenshaw s. 224

Talens sted

Jeg vil undersøke Jobs bok i språk, komposisjon, historiske modeller og refleksjoner. Jeg vil bruke Carol Newsom sin dialogiske innfallsvinkel som jeg leser modernistisk, og se om jeg kan finne en måte å belyse perikopen på en litt annerledes måte.

Newsom beskriver Job 42:1-6 som mystisk. Det er et dramatisk øyeblikk i fortellingen om Job, som skuer bakover og forover, og setter hele skriftet om Jobs på spill. Når dette skjer, er det med referanser som har gjenklang i de mange og dels uforenelige delene av skrifet. Vi kan tolke dette som en dramatisk progresjon i Job sin undersøkelse, men også en helhet.

Tolkningsvalgene er en forutsetning for lesningen, men det er allerede fra tekstens utforming spor av slike valg som hver har en betydelig virkningshistorie. Jobs bok søker stedet for erkjennelsen, og dette stedet finner kanskje ikke Job selv. Newsom synes det er vanskelig å danne en tolkning som kan redegjøre for det dialogiske, og samtidig la Job vise stedet han taler fra i 42. Bruddet kommer egentlig tidligere, fordi Gud taler fra et ingenmannssted.

Det er altså umulig å lage en nøytral tolkning, fordi vi kan spore henvisninger til et skrift som er både mangfoldig og fortettet i sin utforming. Det er en stor utfordring å skulle redegjøre for alle disse mulige premissene i teksten, og det ville kanskje også fremmedgjøre leseren for den tradisjonelle lytter som hørte skriftets fremføring. Men enkelt blir det likevel ikke, og jeg ønsker å finne et forhold mellom perikopen og teksten som helhet, og forholdet mellom leseren og Job som dramatisk modell.

I perikopen, som avslutter diktet i Jobs bok, ytrer Job at han finner sin trøst i støv og aske. Støvet og asken er gjennom diktet stedet for Jobs lidelser, og der han taler fra når han ikke ser. Det fremgår av prologen at Jobs velsignelser var knyttet til hans fromhet. Han ble kastet ut i lidelser ved en bestemmelse i det himmelske råd. Det er en årsakssammenheng mellom det himmelske og det jordiske. Job kjenner ikke til dette. Han er overgitt til sine erfaringer, mens vi som lesere sitter på avstand og kjenner rammefortellingen. Vi leser Jobs samtaler med vennene i visshet om dette. Når Job har sitt sted i på jorden, adskilt fra Gud, er det markert ved at han ikke kjenner rammefortellingen. Vi kjenner den, og forstår denne avstanden. Job sin undersøkelse foregår derfor fra et perspektiv leseren deler, men som ikke lar ham forsone erfaringen med livstolkningen som han utfolder i begynnelsen, og som han er i dialog med hos sine venner.

Når Job taler om støvet er det i forlengelse av hans menneskesyn og verdensbilde. Støvet er en del av mennesket fra skapelsen, som fikk pust fra Gud. Støvet er fra marken.²⁶ Så stedet for Jobs trøst er på jorden. Men støvet er også det som vi vender tilbake til når vi dør. Job forsoner seg altså også med sin skjebne når han legger seg under Guds makt og ser seg selv som støv. Han kalle tilbake det at han vil bære sin rettferdighet og lar livet romme de utfordrende erfaringene. Refleksjonen tillater å se mennesket med tilhørighet til støvet. Mennesket kan være stakkarslig. Støvet er den siden ved mennesket som ikke kan ha kontakt med Gud.²⁷ I Job 4:17.21 er de av støv, de som ikke oppnår visdom. Dette gir oss en føring på hvordan vi kan tolke boken i lys av 46:6. Det er det siste verset i diktet. Derfor mener jeg at det må være helt sentralt i fortolkningen av hele boken. Jeg lar meg overbevise om at Job ikke er i noe privilegert sted når han taler til Gud. Det han imidlertid har lært er å ikke tale i Guds sted. Denne erkjennelsen kan han velsigne vennene med, og gjør ham til forbilde for leseren.

Jobs bok forholder seg til andre bibelfortellinger. Vi finner noen felles forestillinger om mennesket som støv og livspust. Denne forståelsen av mennesket preger måten Job fremstiller tapet av velsignelsen og muligheten for å tale. I dialogene undersøker Job og vennene muligheter for å begripe Jobs erfaringer ut fra deres livstolkning.

Newsom og den modernistiske bildungsromanen

Forskningstradisjonen har arbeidet filologisk. Det er en rik tradisjon som søker å finne alle premisser i dialogene som driver fortellingen frem mot erkjennelsene vi finner i perikopen. Newsom lar sin forskning informere av litteratur og filosofi. Hun møter imidlertid en utfordring. Jobs erfaringer er allmenne og hans erfaringer og meningsutvekslinger er rikt utfoldet i skriftet. Vi blir beveget og knytter oss til Jobs erfaringer som er vesentlige for tolkningen. Men etter hvert blir disse erfaringene utilgjengelige, og vi har vanskeligheter med å forstå Jobs sted. Jeg leser hennes prosjekt som tekstnært. Hun synes å begrense tekstens tolkningsgrunnlag, og er forsiktig med å vektlegge leserens forutsetning for å ta del i epistemet. Newsom beskriver Jobs bok som en bildungsroman. Hun beskriver den som et

---

²⁶ Gen 2:7 i Støv og livspust s. 73

²⁷ Støv og livspust s. 73

forbilde for den moralske fantasi.²⁸ Hun mener likevel at dette perspektivet har problemer med å forklare hvorfor prosadelen i avslutningen kaster oss tilbake til et paradigme som nå forstås som forfeilet. Jeg oppfatter hennes lesning som modernistisk, i den forstand at hun søker å avdekke progresjonen i skriftet på dens egne premisser. Jobs erfaringer og samspill med verden og venner bør derfor være tilstrekkelig for å tolke skriftets dramatiske klimaks og avslutning. Hun mener at dette perspektivet har problemer med å forklare vendingen tilbake til prosaen. Her mener jeg at den moderne leser har vanskeligheter med å både forstå visdomslitteraturens vekt på erfaring og konsolidering som noe livsnært. Bildungsromanen kan fungere som modell, dersom man ikke forventer å vokse ut av misforståelsene. Newsom mener at den avsluttende prosafortellingen ødelegger skriftet som en modell for progressiv læring av moralforståelse.

Som bildungsroman har Jobs bok et sterkt element av dannelse og Jobs fortelling handler om livet i spill med lykke og omgivelser. Job sitt liv inneholder mye slikt som dannelsesromanen knytter til karakterdannelse. Newsome bruker denne sjangeren som en tolkningsnøkkel for den mystiske og uforklarte avsluttende talen til Job.

I innledningen presenterer hun bokens tema som vanskelige menneskelige erfaringer.²⁹ Temaet er derfor allment, og samspillet i boken skal peke mot en forståelse som angår leseren. Men hun mener at formen, fremstillingen av personene og bokens egentlige mening gir fortolkeren store utfordringer. Boken er dialogisk og hun ønsker å danne en forståelse som tar hensyn til dens mangfold.

Det dialogiske prinsippet i Jobs bok

Jobs bok som en lesning av mange stemmer, og de er svært ulike. Newsom er blant dem som har vektlagt det dialogiske prinsipp i boken. Boken er hovedsakelig bygget opp av dialoger. I den Jødiske bibelen er det bare Salomos Høysang som deler dette trekket. De skiller seg fra de andre skriftene ved at de har en mer monologisk karakter. Dette skiller også diktet fra prosadelen. Også i diktet finner vi ulike deler som svekker kontinuiteten, og som bryter med stil og innhold.

Newsom presenterer den dialogiske karakteren i Jobs bok. Fra den tidlige forkningen, var det vekt på mangfoldet. Det er mest opplagt at prosadelen som rammer inn diktet. Den er de to første kapitlene og de ti siste versene. Men også i diktet er det deler som synes å være svært

---

²⁸ Newsom s. 20

²⁹ Newsom s. 3

ulike hverandre.³⁰ Visdomsdiktet i kapittel 28, Job sin tale i 29-31, Elihu sine taler i 32-37, Guds taler i 38-41, skiller seg i form og ikke minst meningsinnhold fra de innledende talene. Newsom mener at mange av de historisk-kritiske forskerne har satt frem påstander om at noen av delene i Jobs bok ikke hører hjemme der. Dette er kanskje et uttrykk for ønsket om å finne tilbake til den opprinnelige fortellingen. Vi blir nok ledet til å tenke at dette mangfoldet er del av skriftets utvikling, og at det har passert inn i nye tider og fått preg av dem. Vi kan for eksempel se på Elihu, som en samtalepartner som ikke har hjemsted i den religionen som de andre vennene bærer. Han fremstilles som ung, og ukonvensjonell. Han kan derfor ta en friere posisjon og motsier både Job og de første vennene. Men som Newsom påpeker, kan disse historisk-kritiske stemmene også overse at Jobs bok er en bok. Ambisjonen om å forholde seg til skriftet i sin avsluttede form, er også utbredt. Newsom ønsker å ta et oppgjør med dem også, fordi de ikke forholder seg til tilvirkningens historie. Det finnes også post-moderne lesere av Job, men Newsom mener de ikke tar nok hensyn til sjanger. Sjangeren blir viktig fordi den skal plassere skriftet i forhold til andre skrifter. Derfor er det litterære perspektivet så viktig. Og i lys av Bakhtins dialogisme, blir disse stemmene ressurser for hva som kan komme til uttrykk for Job og hans konsolidering av erfaring. Hun vektlegger altså Jobs bok som en polyfon tekst, en med mange stemmer. Det er et enhetssyn på fragmenter og en kritisk leser for en komposisjon.

Hun redegjør for Bakhtins tre aspekter for den dialogiske teksten.³¹ Den har en dialogisk forståelse av sannhet. Dette gjelder også fortelleren, som ikke har et privilegert innsyn. Og den dialogiske teksten er uten fullendelse. Det finnes dialogiske sannhet og monologisk sannhet. Den monologiske er proporsjonalt refererende, og de kan etterprøves av andre. Den søker også enhet og ønsker å danne systemer. Den dialogiske sannhet forutsetter flere bevisstheter. Den har en personlig kvalitet. Den driver ikke mot det systematiske, men det er en hendelse for mennesket. Den er dynamisk snarere enn proporsjonal og den blir ikke endeliggjort. Denne forestillingen om det dynamiske finner vi igjen i Newsoms kritikk av Jobs siste tale. Hun mener at Job tar en posisjon som er monologisk. Det sublime er ikke i mennesket, men i en ytre hendelse. Dette dialogiske perspektivet gir Job bok et verktøy for å beskrive mangfold, umiddelbarhet, og kanskje, om vi klarer å bruke fortelleren på en spesiell måte, kan vi også redegjøre for den underlige avslutningen for både diktet og skriftet.

---

³⁰ Newsom s. 6

³¹ Newsom s. 21

Dette perspektivet passer nettopp svært godt om man ikke forestiller seg Jobs bok som en bildungsroman. Den har ingen fullendelse i det at den kaster leseren tilbake til den tilværelsen som en gang var årsak til undersøkelsens begynnelse. Jobs bok er et utpreget hermeneutisk skrift. Det er også, som Newsom bemerker, et mangfold av stemmer som gir ressurser i den felles undersøkelsen av sannhet. Det er imidlertid litt vanskelig å oppfylle kravet om fortelleren. Fortelleren er i Jobs bok en forutsetning for at vi skal forstå signifikansen i undersøkelsen. Den informerer oss fra det himmelske råd, og inviterer oss til scener som vi ikke ville finne ut fra handlingen alene. Men likevel vil jeg si at den har et dialogisk preg. Den lar leseren dra veksel på dramaet i fortellingen, og generalisere inn i den uvitenhet man selv lever under i egen livstolkning.

Det er også en utfordring å bestemme om Jobs læring er preget av dialogisk eller monologisk sannhet. Jeg mener at samspillet mellom forteller og diktet danner en dialogisk sannhet fordi leseren inviteres til å gjøre en metarefleksjon over det stedet Job befinner seg på når han selv forholder seg til sine personlige og umiddelbare erfaringer. Refleksjonene hans forutsetter denne nærheten, og hans forklarende rolle forutsetter fortellerstemmen, slik at det kan fortsette å veksle i perspektiver etter at han trer inn i dette personlige stedet.

Fortellingen har en konsoliderende funksjon, hvor det gamle settes i spill mot erfaringen. Særlig på grunn av den avsluttende prosaen, kan ikke systemet bli sementert. Job befinner seg i et sted som ligner utgangspunktet. Læringen hans er i forhold til erfaringer, ikke i forhold til hvilken rettferdighet han kan holde seg til. Mennesket får ikke et sted hvor det kan knytte seg til den guddommelige talen.

Det er altså ulike nivåer av dialog i Jobs bok. Vi introduseres for Job i en prosaisk form, som har likheter med annet fortellerstoff i Det gamle testamentet. Vi finner trekk som knytter fortellingen om Job til andre fortellinger. Job er en from mann som nyter sine velsignelser. Det jordlige og det himmelske er i harmoni slik man kunne vente av paktsteologien. Crenshaw peker på at det kan være en slik fromhetsteologi som forfatterene ønsket å utfordre.³² Det er også et trekk at visdommen synes å være mer skjult i Job særlig i visdomsdiktet³³. Dette er en kontrast til Ben Sirach, hvor visdommen er beskrevet som Moseloven. Det skulte og det substansielle blir derfor en motsetning som tydeliggjør avstanden mellom Gud og mennesket. Job erkjenner, gjør en pakt med sine øyne. Det

---

³² Crenshaw s. 247

³³ særlig i Job 28

sanselige er vesentlig. ”Visdommen er skjult for hvert levende øyne”³⁴, og døden har bare hørt om den. Det å erfare er det som settes mot visdommen.

Prosaen står i en spenning til poesien. Det er i prosaen at leseren får kjenne bakgrunnen for prøvelsene. Fortellerstemmen fortsetter å følge leseren gjennom diktet. Job, vennene og fortellerstemmen er derfor de viktigste nivåene i poesien og det som er mest dialogisk i den forstand at de interagerer intensjonelt. Når Gud taler, er det preget av en mer monologisk ytring. Vi får en lang kosmologisk eller metereologisk tale om alt mennesket ikke kjenner opphavet til.

Det greske drama er modell for å forstå vendingen i teofaniet. Kanskje bruddet skaper avstand til fortellingen og dens uoversiktelige karakter, og leder tolkeren fra å åpne lesningen slik at epistemet blir generelt.

Dersom vi skal se etter premissene for fortellingen i alle utsagn, må vi tenke oss at disse utsagnene er fremført muntlig, og det skulle være krevende å lage fortløpende analyser av alle utsagnene. De er også mangfoldige i stil og innhold, som gir Jobs fortelling et preg av en lang reise i alle tenkelige erfaringer. Leseren er dessuten informert om rammen for fortellingen, som gjør at det vil være urimlig å tenke at Jobs erfaringer er uttømmende for den dramatiske situasjonen i diktets avslutning. Dette perspektivet bærer Jobs liv som helhet. Vi deler ikke Jobs umiddelbarhet. Vi følger Job på sin reise fordi vi har forutsetninger til å begripe slike erfaringer. De hører også til våre liv. Leseren blir derfor invitert til å ta reisen med Job og finne en motvekt til sine erfaringer i den dramatiske fortellingen.

Når vi forsøker å oppdage premissene for Jobs siste tale, ser vi etter noe i livet, samtalene, som nødvendiggjør Jobs erkjennelse. Newsome konkluderer med at hun ikke finner det. Job vil ikke dele med oss hva han har opplevd. Han samtykker med Gud på et grunnlag som vi ikke deler. Vi kjenner det overflatisk som en omtale, lik det ryktet som Job referer. Det at Gud taler fra skyen er et teofani som ødelegger muligheten for oss å følge Job inn i sin erkjennelse. Utfallet blir sublimt, fordi det ikke kan erfares. Det er sublimt i den forstand at det er formløst og umulig å oppleve.

---

³⁴ Job 28:21

Vi tolker Jobs erfaringer fra en avstand som er minst like stor som hans venner. Vi står på utsiden og observerer en svært fortettet dialog utvikle seg til en monolog fra skyen. Newsom mener at Job tilslutter seg Guds tale. Mennesket kan ikke dele Guds sted. Dialogen blir i samme øyeblikk borte, Jobs tale blir også en monolog. Men for Job er erkjennelsen universiell. Han gjeninntar sin lederrolle, som han en gang hadde.³⁵ Han talte og gav håp, men nå er han blitt deres spotteviser. Han holder en posisjon som andre forholder seg til. Det er et kollektivt element i hans sted. Han er representativ for menneskene i diktet, og blir det også for oss. Siden erfaringene er personlige, synes det da å være naturlig at han får denne rollen fordi andre relaterer til ham. Og vi har den samme umiddelbarhet til våre erfaringer som han har. Det er ikke gjennom hans erfaringer vi tar del i erkjennelsen. Som leser kjenner vi rammen til Jobs liv, men vi er som mennesker like uvitende som han selv. Slik jeg forstår det er dette et element av kontrafaktisk refleksjon, lik den Crenshaw beskriver. Jeg tror at vi kan se Jobs bok som en skribernes heltefortelling. Dette er en fortelling om et menneske som må bringe sine erfaringer inn i sin livstolkning, og som møter Gud og blir velsignet.

Jeg vil presentere min innvending mot Newsom slik: Job nekter ikke å være hermeneut. Den tilslutningen som Newsom beskriver er ikke utelukkende knyttet til Jobs erfaringer slik de er skrevet. De er eksemplariske og driver frem den logikken som er vanskelig tilgjengelig for den som har utfordrende erfaringer å holde opp mot sin livstolkning. Dersom denne erkjennelsen var utelukkende tilgjengelig for Job, ville diktet strande slik Newsom mener at det gjør. Det blir utilgjengelig for leseren som ikke kan stå i direkte forhold til teofaniet.---

Skriverne var en institusjon som bearbeidet skriftene og var delaktige i å videreføre tradisjonene rundt tempelet. De skriftene vi har i dag viser at de har hatt en lengre tilblivelse, og at institusjonen som skriverne var tilknyttet, har vært i dialog med og under press fra svært ulike samfunn. Den prosaiske innledningen gir oss inntrykk av at Job er som en patriark. Han er from og lydig, og nyter stor velsignelse. Vi aner konturene av en livstolkning som kanskje enten var orientert mot en sentralisert paktsteologi, hvor lydighet er knyttet til velsignelsen. Det er ikke utenkelig at det er et paradigme lik Deuteronomistene som har skapt forgrunnen for teksten, som har dannet et behov for å forholde seg åpent til erfaringer som ikke lever opp til forventningene som pakten har båret med seg.

---

³⁵ Job 29:21-31:9

Vi følger Job utenfra, og leseren vil ikke la seg lede av Jobs fortolkning i den grad den avhenger av erfaringens kvalitative innhold. Newsom er skeptisk til at Jobs sted skal peke utvover fortellingen. Skal vi tenke at Jobs liv eksklusivt kvalifiserer til erkjennelsen? Vårt sted er i dialog med Job. Job sitt sted får betydning for leseren fordi han peker mot et episteme. Det er vi som kjenner rammen for fortellingen, og som kan forstå hva som er på spill. Men det skjuler også premissene for Jobs handling. Likevel er det nettopp den enkeltes erfaring som settes i spill i diktets drama. Fortellingen handler om mennesket som forholder seg til sitt liv og til Gud. I teksten er det vekt på aktørskapet til Job. Han tolker fra sitt sted. Hans tilstedeværelse i sitt sted er ekseplarisk og leder ham til et møte som siden lar ham velsigne sine venner. Jobs erkjennelse er ikke avhengig av å kjenne det absolutte. Men han klarer likevel å vise hva han forstår i fortellingen. Alt samles i ett punkt og ett ord. Du/jeg, som vet at ingenting er skjult for din vilje. Dette er en modell som holder erfaringen opp mot livstolkningen. Vi kan like gjerne tenke at det er Gud som i teksten tilslutter seg Job, i hans vilje til å la erfaringen lære ham, og vise at Gud er i det skjulte stedet.

Det er en logikk som viser oss at det erfaringen som Job lærer av er allmenn. Det er menneskets erfaring. Det er et paradoks at dette skriftet er så estetisk rikt og livsnært, men ikke lever opp til å gi en entydig forklaring på hvilke argumenter som bekreftes i avslutningen. Det er en bestyrkning av undersøkelsen som unndrar oss dets objekt. Men det er her vi må våge å se i våre leserinteresser, at vårt engasjement i Jobs fortelling er informert av vårt sted som også må fortolkes. Erfaringen i diktet er representative, men de er ikke eksklusive. Vi må legge like mye vekt på forholdet til dem, som deres innhold. Vi forstår Jobs erkjennelse gjennom fortellingen om hans liv. Stedet som Job taler fra er almenmenneskelig. Derfor mener jeg at Job som aktør velger å være hermeneut. Det er en skrift som tillater en beskrivelse av mennesket i direkte forhold til Gud, og som holder opp sine erfaringer.

Jobs bok er en vandring i et menneske sitt liv og tolkningen av dets ramme. Sammen med klagesalmene og kanskje noe annen visdomslitteratur, er den del av Tanachen som mest direkte forholder seg til individets nåtidsopplevelser. Særlig den liturgiske anvendelsen av skriftet fordrer en veksling mellom fortellingen om Job, og de mange spørsmål som er generelle. Vi kan vanskelig tenke oss at denne teksten skal isolere sine spørsmål til fortellingens domene. Jobs utfordringer er beskrevet i gripende detalj, og vennene danner med ham en klang av refleksjoner som stimulerer oss til refleksjoner over livet langt utover hva

våre sedvanlige rammer tillater. Vi står i Jobs sted, uten å være rammet av hans utfordringer. Job er eksemplarisk, og fungerer som modell for vår livstolkning. Vennene er også eksemplariske. Vi er i deres sted, reagerer på det fremmede og overskridende med avmakt. Job leder vennene, og ender med å velsigne dem.

Vi står på utsiden av dramaet, med full kunnskap om rammen for prøvelsene. Vi forstår formålet, som er erklært i innledningen, å prøve troen. Men Job kjenner ikke formålet, men han søker i den livstolkningen han allerede har. Disse forventningene kjenner vi fra hans fromhetshandlinger i innledningen. Hans velstand står i forhold til hans rettferdighet. Dette perspektivet fremholdes i dialogen med vennene. Men med sine erfaringer utfordres Job til å omtolke denne forestillingen. Han var en helt i det første paradigmet, og leder vennene sine over i et nytt paradigme, hvor det rettferdige mennesket får romme hans erfaringer.

Denne vandringen opplever vi fra en privilegert avstand, fordi vi vet hva Job og hans venner ikke vet. Men å lære av erfaring forutsetter dens umiddelbare karakter. Derfor er hans erfaringer umiddelbare også private.

Leseren lærer ikke av Jobs erfaringer, men av at hans forhold til dem. Slik kan leseren kjenne seg igjen og rammes av fortellingen, selv om han kjenner fortellingens ramme. Job leder indirekte gjennom hans erfaringer, men leseren tolker selv Jobs sted fra et erfaringsperspektiv. Vi som leser engasjerer som leser på vegne av våre egne erfaringer.

Jeg mener at det er viktig å tolke Jobs bok som en fortelling hvor våre erfaringer kommer i spill. Min lesning vil utfordre forståelsen av Jobs bok som en Bildungsroman. Slik jeg oppfatter Newsom, mener hun at premisset for vår erkjennelse er i Jobs erfaringer. Og vi blir beveget av dem. Men det blir vi fordi vi selv erfarer livet som sårbart. Men vi kan ikke følge Job dit erfaringene leder ham. Det er et problem for Newsom. Utfallet blir utilgjengelig. Møtet mellom Gud og Job er stedløst, og vi utelates for vi kan ikke gjenkjenne det. Den gode vendingen blir eksklusiv for Job. Så får vennene velsignelsen sin av ham uten å få følge ham til Gud.

Vi kan forstå passasjen 42:1-6 som en vending hvor erfaringene ikke oppheves av møtet med Gud. De settes i spill på en annen måte fordi Job tolker livet på en privilegert måte som vi kan følge. Og med nye erfaringer kan teksten konsolideres på ny.

Jobs episteme

Det er minst tre måter å tenke om Jobs episteme. Vers 42:2 beskriver at Job forstår noe. Det handler om hva han kan vite og hva Gud vet. Men i Jobs bok finner vi et mangfold av utsagn som kan lede oss til litt ulike forestillinger om hva dette verset tar et oppgjør med.

Vi kan tenke om dette som to sfærer av kunnskap. Den ene er hva Gud vet, den andre hva Job vet. I teksten forholder Job seg til begge. Men det er uklart om Job forstår hva Gud vet.

Dersom tenker at Job forstår at han ikke vet hva Gud vet, må disse sfærene tangere hverandre ved erkjennelsen, men ikke ha felles felt. Job sin forståelse blir en hypotese av sin egen erkjennelse og sitt forhold til Guds kunnskap. Han kjenner imidlertid ikke hva hans egen erkjennelse forholder seg til. Den får derfor form av å tenke en skjult Gud som gir seg til kjenne i en skjult form, som vi forholder oss til som skaper, med større makt en hva vi kan forestille oss. Job får ikke vite hva Gud vet, men lærer noe om sine erfaringer, som er annerledes enn de forestillingene som han delte med sine venner før prøvelsene. Dette epistemet forskyver Jobs situasjon fra et forhold til fruktbarhetsguden, til å forholde seg til skaperguden. I støvet og asken forholder han seg til en Gud han ikke kan gripe i tanken. Dette synet kan finne belegg i kapittel 22, hvor skyene dekke oss for Gud. De urettferdige opprettholdes av Gud, og Guds vilje er derfor ikke sammenfallende med den fromme sine forventninger.

Dersom vi leser teksten litt annerledes, kan vi tenke at Guds sfære og Jobs sfære har et felles felt. Dette er noe Job erverver i møte med Gud som åpenbarer seg og gir mennesket en ny forståelse. Dette kontaktfeltet er ikke avledet av livserfaringene, men klarer å endre forholdet til dem i forholdet til Gud. En slik forståelse vil også danne et brudd med livstolkningen vi finner i skriftets åpning, og Job vil være forbilde for et endret forhold til Gud. Dette forholdet er knyttet til åpenbaringen, og begrenses til Jobs person. I fortellingen er det Job som forholder seg til Gud. Det er også han som velsigner sine venner. Erkjenneslsen er derfor privat og forholder seg til erfaringen av Gud. Fortellingen om Job blir da fortellingen om den som forstod forholdet mellom menneskets og Guds kunnskap, men som kun kan fortelle om det ved omtale. Tilhøreren av skriftet vil derfor kjenne Gud av omtale slik Job selv gjorde, men trekke en annen slutning ved omtalen av Jobs erfaring. Denne lesningen er særlig belagt i 42:2. Her finner vi i ett ord en vokalisering som forener subjektet for kunnskap. Job og Gud vet. Newsom er opptatt av dette stedet, fordi vi lærer om det, men Job viser oss ikke hva det innebærer.

En tredje lesning kan tolke Guds sfære som absolutt, og at menneskets sfære er begrenset, men nødvendigvis innen Guds sfære. Denne modellen vil gi et klarere uttrykk for et hierarkisk forhold mellom de to. Gud demonstrerer sine makter og viser at det ikke er noen undersøkelser som kan finne grensene til Guds forståelse. Denne tolkningen gir uttrykk for Guden som ikke kan erfares direkte, men som trer frem i det skjulte fra skyen, og som ikke forholder seg til det partikulære i Jobs erfaringer. Denne tolkningen gir også et abstrakt begrep om kunnskap, og det kan være en spenning mellom et slikt begrep og diskursen i skriftet. Det er en fremgang i logikken, men den leder ikke nødvendigvis til en abstrakt forståelse. I perikopen 42:1-6 finner vi imidlertid tvetydigheter som etterlater leseren i undring, og skriftet er så kompakt og tilvirket at det er vanskelig å avgrense tolkningsmulighetene. Den konkrete prosa står i et spenningsforhold til diktets søkertrang og obskurante scener. Og samtlige av disse trekkene tilstede i perikopen. Et problem er at skriftet har en logikk som dreier fra ryktets religion til et forhold til Gud hvor erfaringene settes på spill. Newsom interesserer seg for disse problemene og søker å finne grunnlaget i Jobs erkjennelser i skriftet. Hun representerer en moderne tolkning av skriftet som informeres av bibelforskningen fra nyere tid, og litterære innflytelser særlig fra Bakhtin.

Newsom mener at Job nekter å være hermeneut. Det vil si at vi følger Job i fortellingen om hans liv, og observerer hans erkjennelse uten å få ta del i den. Han fortolker ikke sin egen erkjennelse. I fortellingen blir hans erkjennesle en forutsetning for at han skal velsigne sine venner, og at han får tilbake det han tapte. Vi følger derfor den ytre handlingen uten å ta del i motivet. Denne forståelsen av Job som hermeneut, knytter hans erfaringer til hans person på en måte som ikke videreføres i skriftet.

Job er "almost complicit"³⁶ til Guds tale. Hun knytter den nye forståelsen direkte til Guds tale. Dersom vi forutsetter at Gud vet alt mennesket vet, da vil Jobs tilslutning være en resignasjon i å tolke verden framfor Gud, fordi han vet at han ikke forstår. Guds utsagn kan tolkes som en kritikk av undersøkelsen i erfaringene. Denne tolkningen hviler på et episteme som forutsetter en abstrakt forståelse av "Du vet alt" i vers 42:2. Dette fremgår ikke av ordlyden "ingenting er skjult for din vilje". Jeg forutsetter derfor at Newsom sin bruk av "compliant" forholder seg til

---

³⁶ Newsom s. 235

det episteme hvor erfaringen av Gud i teofaniet er premiss for erkjennelsen. Dermed står Job i en privat erkjennelse, og dette blir et tolkningsproblem for Newsom.

Jobs bok beskriver fortolker av menneskets sted i verden og overfor Gud. Vi følger ham gjennom hans liv hvor han finner et sted å tale til Gud. De rekker til ytterpunktene av allmenn erfaring av vår menneskelige situasjon. Og forhandlingen med det menneskelige vett er så kondensert og vidtrekkende at det er eksemplarisk for både den lidende og de medlidende. Men det er også svært fortettet. Om vi tenker fortellingen som en muntlig opplest tekst, kan vi vanskelig tenke oss at den har en form som krever et nøye hensyn til hver bokstav eller vage indre forhold mellom dens spredte deler. Her har nok skriveren og lytteren veldig ulike forutsetninger. Den praksis som har opprettholdt skriftet, var nok ikke begrenset til skriveren. Men komposisjonen gir tilhøreren en reise i livserfaringer og refleksjoner. Den komplekse formen bør være et tema i seg selv. Tilhøreren har brukt skriftet gjentatte ganger og sett inn i sitt eget liv fra de mange stedene Job fører oss.

Jeg leser Newsom som en modernist. Hun beskriver Jobs bok som en Bildungsroman. Hun knytter også Jobs erfaring av Gud som premiss i erkjennelsen, noe som begrenser vår erkjennelse. Job vil ikke være hermeneut. Hans erkjennelse er knyttet til ham selv, og det spillet som hun kaller "a contest of moral imaginations" forutsetter at vennene kan sette Job i spill med sine erfaringer.³⁷ De skal gjøre ham narrativiserbar. Det vil si at han skal kunne knytte erfaringene sine til fortellingen.

Jeg vil åpne for å se Jobs rolle som hermeneut i et litt videre perspektiv enn det Bildungsromanen tillater. Jeg tror også at Job kan tre ut av sammenhengen med vennene, men at de er med i betraktningene som Job gjør i sin siste tale. Dersom dette ikke var tilfelle, ville ikke bruddet bare ekskludere leserens deltakelse i teksten, men hele teksten frem mot Guds første tale ville være rammefortelling, og ikke fortjene så stor plass og bearbeidelse. Jeg tror også at leseren av Jobs bok får del i hans liv fordi vi selv bærer livserfaringer. Og disse settes på spill analogt med Jobs erfaringer. Undersøkelsen i Jobs bok virker eksemplarisk for vår undersøkelse i vår erfaring. Derfor behøver vi ikke å dele Jobs erfaring for å la hans erkjennelse få en gjenklang i vår erkjennelse.

I kaptittel 29, beskriver Job sin rolle som forbilde i fromhet. Hans ord var som etterlengtet regn.³⁸

---

³⁷ Newsom s. 100

³⁸ Job 29:23

Newsom begrenser premissene for erkjennelsen i Job 42:1-6 til Jobs person. Vi står på utsiden og må lytte til et ørets rykte om mannen som møtte Gud. Vi kan ikke ta del i møtet fordi vi ikke står i hans sted. Møtet mellom Job og Gud virker kontrafaktisk. Deres taler bærer lite preg av hverandres nærvær. Newsom er opptatt av at kriteriene for dialogen er utfordret i talestedene til Gud og Job i slutten av diktet. Det tar en underlig form. Gud er nær i sin identitet, men konkret i den forstand at han er i elementene. Men Gud han taler fra en fjern og kanskje kontrafaktisk plassering. Dette er kanskje elohistens teofani, som har likheter med andre fortellinger, for eksempel Moses og Elias. Jobs tale til Gud har altså større avstand enn samtalene med sine venner. Men også der får Job en avstand. Vennene vokter seg for å nærme seg Job, og utfører sitt sorgrituale på avstand.³⁹ Boken er preget av avstand. Det er uenighet og i drøftingen, men også forholdet til erfaringen synes å være preget av fremmedhet. Livstolking er en aktiv handling overfor den umiddelbare erfaringen. Livstolkingen gir at umiddelbarheten til urette erfaringer marker avstanden til Gud. Erfaringene kan ikke deles, men de omtales allment. Vår tilgang til Jobs erfaring har egen erfaring som premiss. Når Gud tiltales er det over en avstand, og det gir Job nærhet til oss. Derfor mener jeg at Newsom tolker Jobs individualitet for begrenset. Leseren får forholde seg til Job som et eksemplarisk individ. Han taler kontrafaktisk til Gud, over en avstand som er lik vår. Vi innmeldes i fortellingen ved å dele Jobs sted.

Newsom lokaliserer Gud i et ingenmannssted. Når Job forlater det allmenne stedet i sin tale til Gud, er det ikke hos Gud, men et sted som mennesket har vanskelig for å finne når livet er utfordrende. Jeg tror at denne hermeneutrollen er nøkkel for å forstå Jobs rike virkningshistorie. Job holder sine erfaringer opp mot sin forståelse. Dermed er hans tro verken endeliggjort i det ubegripelige som er Guds vilje, eller i den omskiftelige verden som voldet ham alt han ikke fortjente. Denne erkjennelsen er tilgjengelig for alle mennesker, men den er særlig tydelig for Job. Og Jobs bok gir det et uttrykk som veileder.

Dialog som aktualisering

Crenshaw viser skepsis til tradisjonen å lese seg selv inn i Jobs bok. Han referer nok en synkron lesning som ikke er opptatt av forhold bak teksten. Jeg tror likevel at det er

---

³⁹ Job 2:11-13

nødvendig i en hermeneutisk tolkning, å redegjøre for leserinteressen. De forhold vi finner med historisk-kritisk metode bør informere lesningen. Slik jeg legger frem den dialogiske strukturen i Jobs bok, med Newsoms hjelp, er det nærliggende å tenke at den hermeneutiske strukturen har spilt en vesentlig rolle i hele skriftets resepsjon. Dette reflekteres i skriftets mangfoldige og ulike vitner. Skriftet selv er preget av redaksjonsarbeide. Det er kompakt i formen og rikt poetisk bearbeidet. Det har hatt en betydelig rolle for leserne fordi det har blitt bearbeidet i møte med nye tider. Skriftet har også hatt en mangfoldig resepsjon siden den har tatt sin ganske stabile form i moderne oversetteler. Men utviklingen fortsetter. Det filologiske arbeidet med skriftet er krevende, og kommentarene ytrer håp om nye innsikter i dets opphav. Resepsjonen forholder seg til skriftet etter skriftets råd.

Crenshaw trekker frem Faidros-dialogen til Platon, hvor det uttrykkes skepsis til å ovelate læren til skriftene, og ikke videreføre bruk av minnet. Og teksten er taus inntil noen tilnærmer seg den.⁴⁰ Det er i visdommens karakter at man ikke kan utelukkende søke i tekstens bokstav for dens mening. Med Newsom sin kritikk, mener jeg at vi oppdager er absolutt behov i Jobs bok for å engasjere leseren, og at en tolkning av skriftet må kunne forutsette en leserinteresse. Derfor mener jeg at Job sin rolle som fortolker er fruktbar, bare når vi tenker at hans erfaring er eksemplarisk, men ikke eksklusiv. Det betyr at vi ikke finner premisset for vår lesning i teksten alene. Den umiddelbarheten som Job står i med sin fortelling forutsetter at han ikke har en gitt metafortelling, slik prosaen gir oss. Vi er i hans sted når vi ikke kjenner metafortellingen i vår livstolkning. Oppgjøret med livstolkningen er derfor knyttet til det å erfare, og å undersøke livstolkningen basert på dem med største redelighet. Med dette perspektivet vil jeg også utfordre Crenshaw på to punkter. Han mener som jeg allerede har nevnt, at han er skeptisk til at leseren skal se etter sine behov i teksten. Dette er en kritikk som har tyngdepunkt på en historisk interesse, og kan komme i skade for å undertrykke en mulig kultisk anvendelse av skrifet. Jeg leser imidlertid hans egen interesse i visdomslitteraturen som noe som er preget av møter mellom tradisjon og erfaring. Dermed er begge hensyn under lupen, og vi deler interesse i undersøkelsen.

Kanon består av mange ulike typer tekster. Jobs bok er skiller seg fra mange av dem. Det oppgjøret som Job tar med sine venner kan forstås som en utfordring til lovtekstene og de deuteronomistiske historiebøkene. Det er imidlertid også trekk som gjør at den hører hjemme blant disse tekstene. I prosafortellingen fremstilles Job som en velsignet mann, som lever i

---

⁴⁰ Crenshaw s. 271

harmoni med religionen sin. Også i avslutningen, viser velsignelsen seg som tegn på å være i pakt med Gud. Jobs lojalitet og evne til å formidle sine erfaringer, gjør ham til en helt og en hermeneut. Den andre utfordringen min til Crenshaw er å holde adskilt to interesser. Opprøret mot et hegemonisk paradigme, som man lett kan lese inn i prologen og Jobs venners perspektiv. Og interessen å møte enhver livstolkning med livserfaring. Crenshaw fremstiller den deuteronomistiske teologien som from og at Israel har nok med sin Torah.⁴¹

Deuteronomistene er forbundet med eksilet og tiden etter, som etter rådende historieforskning som jeg tar med i denne oppgaven kan ha vært samtidig med Job i en tidlig uforming. Denne opositionelle rollen for Job og Kohelet, samt annen visdomslitteratur, er utvilsomt belagt i min lesning. Men, jeg mener likevel at vi må skille det å imøtekomme nye erfaringer og desentralisering av religionen. Selv deuteronomistene etterlater seg spor av harmonisering, hvor vi kan tenke oss et gammelt paradigme som møter nye erfaringer. Et eksempel på det er hvordan paktteologien vidererføres inn i det nye landet tross det åpenbare bruddet i eksilet. Interessen for å holde opp erfaringene kan også tilskrives et rådende paradigme, og skriverne i Jerusalem kan helst ha vært del av det. Det er også tenkelig at Jobs bok har spilt en rolle for den sentraliserte religionen sin forhold til mer lokal praksis. Eller at den kan innlemme visdomslitteratur som allerede er i omløp, og som blir plassert innenfor skriverens tradisjon. Vi kan i tilfelle forklare skriftets forhold til andre fortellinger. Skriftet har sin egen historie, og den formen vi leser i dag er preget av fornyelse. Talene til Elihu er for eksempel teologisk annerledes fra vennenes, og Newsom peker på at de ikke bidrar til skriftets logikk.

Logikken jeg leser inn i Jobs bok er at erfaringene skal danne refleksjoner i forhold til livstolkningen. Vi ser derfor Jobs bok som en litt opprørsk bok som ønsker å kommunisere inn i en samtid hvor et paradigme ikke kunne romme erfaringen. Vi kan derfor tenke oss at skriverne kan derfor ha ligget i forkant av kulten. Og deres ansvar har vært å videreføre skriftene med bærekraft. Det er i denne hermeneutiske og logiske strukturen jeg også finner mitt svar til Newsom. Den dialogiske strukturen i skriftet pulveriseres av Guds tale fra stedet som vi ikke kan tenke. Men dialogen med Job fortsetter, og vi følger hans erkjennesle fordi vi generaliserer erfaringen hans til å være menneskers allmenne erfaringer. Han fortolker sine erfaringer, og viser at leseren også kan gjøre det. Han viser det fra et dramatisk ståsted. Newsom mener at dette ståstedet er problematisk. Hun kaller talen matematisk sublim.⁴² Jeg mener at den er muligvis sublim tekst dersom premissene for erkjenneslen er eksklusivt knyttet

---

⁴¹ Crenshaw s. 273

⁴² Newsom s. 241

til Jobs erfaring. Jeg mener imidlertid at den bærer den konkrete erfaringen i den poetiske formen eksemplarisk. Og fordringen leseren møter i Jobs episteme forutsetter at leseren har erfart, og forsøkt å fortolke. Jeg vil derfor hevede at erfaringen spiller en avgjørende rolle, men at den ikke kan være eksklusiv. Teksten er ikke sublim, men den er estetisk på en slik måte at vi mottar fordringen fra Job. Newsoms ambisjon kommer særlig tydelig frem i hennes behandling av de guddommelige talene som tragisk sublim. Hun mener at de er uttrykk for kosmos, og viser menneskets forholdsmessige svakhet.⁴³ Men når mennesket har lært at det ikke kan se seg i kontinuitet av Gud ved sin rettskaffenhet, hva er da utfallet? Hun advarer lik som Crenshaw med å projekte egne ambisjoner på teksten. Det er også viktig å skille mellom Gud som opprettholder av moral og som opprettholder av verden. Det menneskelige imperativ blir derfor å danne orden i verdier og mening ved erfaringens orden.

Newsoms kritikk av det matematisk sublim leser jeg som en kritikk av det som ikke er dialogisk og dynamisk. Det dynamisk sublim er forbundet med den rene leserrespons som mangler objekt. Det matematiske sublim er det som er uten opplevelse, en proporsjon i verden som ikke kan oppleves. Jeg mener at dette er en for begrenset analyse av stedet Job taler i fra. Han engasjerer sine erfaringer mot sine systematiske forståelser av verden og Gud. Han trøster seg i støv og aske, et sted som ikke forutsetter at man er i kontakt med den uangripelige visdommen. Han er en handlende mann som lar Gud være fjern. Det store problemet er å forklare avslutningen som et tilbakefall. I rammen av teksten er det en gjenopprettelse, men for den modernistiske leser er det et steg tilbake til opphavet, der alle erkjennelsene en gang fikk sin umodne form. Jeg vil hevde at det er en dialogisk virkemåte som gjør at denne moderne ambisjonen blir feilplassert i Job episteme. Det betyr ikke at det er en bestyrkning av det formløse og usystematiske, men at det er en refleksjon over erfaringens rolle i å fortolke livet. Denne refleksjonen kan ikke komme av en fremmedartet og usanselig proporsjon ute i verden som ingen kan forholde seg til. Derfor mener jeg både at om Jobs siste tale er sublim, står den i forhold til en dynamisk sublimitet som han har funnet i seg selv. Og når han vender tilbake til en normalisert tilværelse i epilogen, er det med et nytt forhold til velsignelsene som for ham er erfaringsbasert.

Om Job gir sin tilslutning til Guds tale, behøver ikke det være fordi han har private forutsetninger. Han forholder seg til Guds tale fordi han har gjort en erkjennelse i forhold til

---

⁴³ Newsom s. 252

hans evne til å tiltale Gud. Han har imidlertid plassert det i støvet og asken. Derfor kan han velsigne sine venner og lede sin leser. Han behøver ikke forklare hva som er rett, men han forsoner seg med den verden som har vist seg så omskiftelig. Jobs episteme spenner over tre ulike forhold til Guds vilje. Slik jeg forstår Newsom, oppfatter hun Job sin talerposisjon slik at den har noe felles med Gud. Grunnen til det er at hun mener at hans episteme fremmedgjør leseren. Men Job konsoliderer sine erfaringer og forholder seg til støvet og asken. Slik jeg leser perikopen, er dobbeltheten i ”jeg vet/du et” at Job har forstått at han ikke deler sted med Gud. Det er ikke noe sted å oppdrive for mennesket. Han blir derfor en hermeneut, som har en felles erkjennelse med Gud, men som må beholde avstanden for å være tro mot sin erfaring. Dette er en nerve i ulik visdomslitteratur, som vi også kjenner igjen i fra Kohelet. Visdomslitteraturen lar seg vanskelig lese med modernistiske ambisjoner. Jobs bok er derfor hermeneutisk, fordi den stadig lar seg konsolidere, og leseren vil finne tilbake med erfaring som ennå ikke har funnet sin plass i møtet med Gud og verden. Crenshaw har vist oss at dette sammenfaller med skrivernes mandat i tempelet. Å forholde seg til en forståelseshorisont som stadig var i bevegelse. Den stadige aktualisering av religionen forutsatte at erfaringen kunne holdes opp mot tradisjonen.

Avslutning

Jeg har forsøkt å lage en tolknig av Jobs bok 42:1-7 med to ambisjoner. Den ene er å redegjøre for hvordan den historisk-kritiske forskningen kan informere vår lesning av skriftet, og den andre er å se på en litterær analyse av Job som fortolker av erfaring. Jeg har særlig ønsket å utfordre den modernistiske lesningen, fordi Jobs bok er et visdomsskrift som forutsetter leserens interesse og erfaring. Å lese etter bokstaven blir derfor en avkortet lesning. Man kan ikke uten videre projekte egen interesse på skriftet, men man kan finne dens allmenne karakter og dermed også generalisere fra det personlige i fortellingen til allmenne forhold. Min oversettelse følger Qere, og går imot de fleste modere oversettelser, samt mange av de klassiske. Grunnen til det er dels, å vise at det partikulære i Jobs erkjennelse kan få en allmenn karakter ved å se ironisk på hans forståelse av Guds vilje eller sted. Denne siden er i alle fall et supplement til majoritetslesningen, som overser denne delen av dobbeltheten i Jobs erkjennelse. Erkjennelsen er et forhold til erfaring, ikke nødvendigvis helt spesifikke erfaringer. Engasjementet for å tolke dem og danne harmoni i livstolkningen er kanskje den viktigste evnen Job viser, og på vegne av leseren fungerer han som et forbilde. I denne forstanden mener jeg han er hermeneut, og Newsom sin avvisning bygger på hennes

ambisjoner om en modernistisk tolkning. Den ønsker å følge bokstaven i skriftet. Erfaringsgrunnlaget blir derfor avgrenset. Jeg mener også at dette ikke følger skriftets logikk. Logikken jeg leser inn i Jobs bok er vel å egnert til å forklare en aktualiseringsprosess, hvor kollektive erfaringer må få en annen plass enn hva de får i et gitt religiøst paradigme. Dette får i sin gamle form, status som ørets høren og rykte, mens konsolideringen av erfaringene er det som gir en virkelig erkjennelse som lar Gud være viljen bak verden. Mennesket skal være forsiktige i å tale om hva som er rett for Gud. Slike er skriftet en motvekt mot en erfaringsløs livstolkning. Jeg synes derfor at det er vanskelig å omtale Jobs ord som sublime eller formløse. De er uttrykk for en realitetsorientering som vi godt kan forestille oss anledninger som har sørget for dens betydelige resepsjonshistorie. Skrivernes interesser kan også skinne gjennom i fortellingens rike utforming og dramatiske spenning.

Litteraturliste

- Biblia Hebraica Stuttgartensia, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1967/1997
- Barton, John ”*Reading the Old Testament, Reading in Biblical Study*”. Louisville, Westminster Knox Press, 1996.
- Crenshaw, James ”*Education in Ancient Israel*”. New York, Anchor Bible Reference Library, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, 1998.
- Habel, Norman C. ”*The Book of Job*” Philadelphia, The Westminster Press, 1985
- ”*The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*” (HALOT) red. Koehler og Baumgartner, New York 2000
- Hvalvik, Reidar og Stordalen, Terje ”*Den store fortellingen*” Oslo, Det Norske Bibelselskap, 1999
- Newsom, Carol ”*The Book of Job, A Contest of Moral Imaginations*”. New York, Oxford University Press, 2003.
- Bibelen, Bibelselskapet, 2011.
- Pope, Marvin ”*Job*” i The Anchor Bible, New York, Doubleday & Company, 1965
- Stordalen, Terje ”*Støv og livspust, Mennesket i Det gamle testamentet*” Oslo, Universitetsforlaget, 1994.
- Stordalen, Terje (2006) ”Dialogue and Dialogism in the Book of Job” i *Scandinavian Journal of the Old Testament* 20:1 s. 18-37,
- Tov, Emmanuel ”*Textual Criticism of the Hebrew Bible*”, Minneapolis, Fortress Press, 1992